

Katsaus kirjallisuuteen

Trilogia luontokadosta, ilmastonmuutoksesta ja yhdestä luontokäsityksestä

LUONTO, YMPÄRISTÖ JA YMPÄRISTÖKYSYMYS ovat olleet viime vuosina alati kasvava kirjallisen toimeliaisuuden aihealue. Luonto kirjan aiheena ei meillä ole uusi asia. Meillä elää kaksi hyvin aikaansa kestävä luontokirjoittelun tyylilajia: luontokuvakirjat ja kirjailijoiden usein omista luontokäsityksistä ja -kokemuksista kumpuava kaunokirjallisuus. Kaunokirjalliset teokset, joissa luonto ja ympäristö ovat pää- tai merkittävässä sivuosassa, ovat olleet kassamagneetteja; luonto kirjan aiheena epäilemättä kiinnostaa lukijoita.

Luontoa, ihmistä ja ympäristöä käsittelevä esseekirjallisuus on meillä aina ollut vähävikkinen kirjallisuuden alue, mutta kirjat ovat löytäneet lukijansa. Esseistiikkaa harrastivat mm. Ilkka ja Sesse Koivisto sekä Seppo Turunen, mutta Anto Leikola kohotti luonnonhistoriallisten ja luonnontieteen historiasta kertovan lyhytkirjoittelun tasolle jonne kukaan toinen ei ole sittemmin yltänyt. Björn Kurtén puolestaan kirjoitti mestarillisesti ja kansanomaisesti paleontologiasta tuoden maapallon eläimistön esihistorian kiinnostavalla tavalla jokaisen lukijan ulottuville. Ruotsalaisista alan taitajista voi mainita edesmenneen lintuekologi Staffan Ulfstrandin, joka etenkin eläkepäivinään kirjoitelti yleistajuisia lehtiartikkeleita ja esseekirjoja lintumaailman tapahtumista. Kirjailija ja kuvataiteilija, kynän ja pensselin taitaja, Gunnar Brusewits taas tarjoaa kirjoituksissaan mielenkiintoisen sivustakatsojan näkökulman Ruotsin luontoon, lintuihin ja ruotsalaisen luonnonmaiseman muutokseen.

Luontoaiheen käsittely kirjallisuudessa on ollut siirtymässä jo jonkin aikaa ympäristökriittin hallinnan tutkimiseksi. Jos ajatuspajat ja tutkimuslaitokset lasketaan kirjoittajakunnasta pois, jäljelle siivilöityy kasvava rivi jokaiselle luonnon ystävälle tarkoitettua kirjallisuutta.

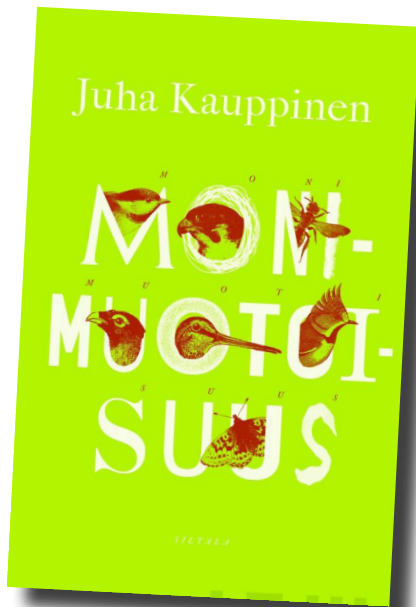
Kertova tietokirja (narrative non-fiction) on erityisesti ympäristökysymystä käsittelevänä ilmaisumuotona alkanut saada suosiota myös meillä. Kertovassa tietokirjassa kirjoittaja tekee tiedollisen matkan itselle tärkeään aihe-maailmaan (ei siis ole matkakirja, vaikka tarina johdattaa lukijansa usein paikasta toiseen). Kirjoittaja on itse pääosassa omassa kirjassaan, hän kertoo, näkee, haastattelee, matkustaa ja kokee. Hän tuo kirjassa esiin omat ajatuksensa, asenteensa ja esittää ratkaisuehdotuksia. Kirjat ovat kuin mukaansa tempaava puhe, jossa tiedollinen aines (logos) kirjoittaja itse (eetos) ja tunteeseen vetoaminen (paatos) vaihtelevat tarinan kulkiessa ja rikastuttavat juonenkulkua. Kirjoittaja puhuttelee lukijan järkeä ja tunnetta ollen kuitenkin uskottava asiassaan. Elina Grundströmin *Musta orkidea* (2014) ja Kimmo Ohtosen *Tunturikettu* (2023) ovat kertovan tietokirjan viime aikaisia hyviä esimerkkejä meillä. Alan kansainvälisesti tunnetuimmista kirjailijoista voi mainita David Quammenin ja Elizabeth Kolbertin.

Juha Kauppinen on vienyt meillä tyylilajin pisimmälle. Kauppinen on pitkän linjan luonto-toimittaja ja tässä tehtävässään hän on vuosien varrella perehtynyt ympäristökysymykseen ja tutustunut useisiin kirjoissaan esiintyviin keskeisiin henkilöihin jo toimittajantyössään. Näiden kohtaamisten ja tuttavuuksien ansioista monet ovet aukeavat hänelle helposti. Laajan aihepiirin tuntemuksen ja verkostoitumisen vuoksi hän on oikea henkilö kirjoittamaan ympäristökysymyksestä kokonaisen kirjasarjan kertovaa tietokirjatyylillä hyödyntäen. Kauppinen ei luullakseni tarkoittanut aloittaessaan että hän tulisi tuottamaan kokonaisen trilogian luontokadosta ja ilmastonmuutoksesta mutta sellainen siitä kuitenkin tuli.

Ensimmäinen matka

Monimuotoisuus – kertomuksia katoamisista

Juha Kauppisen tiedollinen matka tämän päivän polttaviin ympäristökysymyksiin: lajien häviämiseen ja ilmastonmuutokseen alkaa laajalla selvitystyöllä mitä on monimuotoisuus. Muistan kuulleen Kauppisen kertoneen jossain yhteydessä ajatuksen kirjasta syntyneen illanvietossa, jossa hän oli ystävänsä kanssa tullut pohtineeksi mitä se monimuotoisuus oikein on. Kumpikaan ei tuntunut tarkkaanottaen tietävän; Kauppinen päätti selvittää asiaa ja kirjoittaa aiheesta kirjan. Ja onneksi kirjoittikin.

Teos alkaa oppitunnilla – kuten muuten muutkin trilogian kirjat –, jossa kirjailija perehdyttää lukijaa aiheeseen, jota kirja tulee käsittelemään. Seuraa lyhyt oppimäärä lajien synnystä, siis siitä mistä lajit maapallolle oikein ovat ilmestyneet, miten monimuotoisuus on tullut olemaan. Kauppinen kertoo Charles Darwinin opin evoluutiosta ja luonnonvalinnasta, jonka seurauksena uusia lajeja voi syntyä maapallolle. Uusien lajien syntyyn vaikuttava luonnonvalinta on tärkeä tekijä, mutta monimuotoisuus ja sen esiintyminen maapallolla on toki paljon

laajempi kysymys jota ei tässä yhteydessä voinut alkaa perinjuurin tähdentää, siitä on kirjoitettu lukuisia ekologian oppikirjoja.

Johdannossaan Kauppinen on erityisen viehtynyt lajien kilpailuun ja populaation käsitteeseen. Hän korostaa, ettei olemassaolon kamppailu ole raadollista taistelua elämästä (ei ole heikkoja ja vahvoja lajeja), vaan luonnonvalinnan tapa välttää kohtalokasta kamppailua. Luonnon monimuotoisuus on hyvä asia, koska lajit eivät taistele keskenään, vaan evoluutio ohjaa lajit erikoistumaan elinympäristöjensä valinnassa ja soputumaan erilaisiin ekologiisiin tilanteisiin. Näin syntyi ajan saatossa ne lukuisat lajit eli lajien kirjo eli se luonnon monimuotoisuus jota saamme tänään ihailla.

Populaatioiden suojelua hän korostaa läpi kirjan. Ei vain lajit, vaan eri maantieteellisillä alueilla elävät saman lajin kannat, populaatiot, ovat nekin arvokkaita. Kauppinen ei määrittele täsmällisesti mitä hän populaatiolla tarkoittaa tai miten sen raja vedetään. Itse ymmärrän korostuneen populaatiokäsityksen kumpuavan lähinnä yhteiskunnallisesta keskustelusta, jossa eläinten suojelupyrkimyksiä vastustetaan monesti vetoamalla siihen, että jos laji esiintyy jossain muualla runsaampana, niin miksi meidän on suojeltava sitä täällä Suomessa. (Sama perusteeton väite koskee ilmastonmuutoksen vastaisia toimia.) Sukupuuttoja on kahdenlaisia: maailman laajuinen ja lopullinen sukupuutto ja alueellinen tai paikallinen sukupuutto, joka näkyy lajin levinneisyysalueen pienenemisenä tai sen muuttumisena repaleiseksi. ”Populaatio” ei tarkoita sitä, että jokaisessa metsässä tai niityllä olisi lajin suojelua vaativa populaatio. Kysymys on perimmiltään jokaisen valtion vastuusta ja velvollisuudesta suojella omaa ympäristöä ja omaa luontoa, vaikka laji eläisi täällä esiintymisalueensa äärikantilla.

Kauppinen ei kuitenkaan kirjoita oppikirjaa evoluutiosta, vaan selostaa monimuotoisuuteen liittyviä kysymyksiä tämän päivän maailmassa. Hänen valitsemansa lähestymistapa on mainio: hän tarkastelee vaaranalaisia

elinympäristöjä valitsemiensa yksittäisten ”nimikkolajien” kautta. Keksintö kertoo harvinaisten lajien häviämisistä luonnonympäristöissä ja samalla kertoo tutkijoista ja tarinoida ihmisistä, jotka tekevät työtä estääkseen tai hidastaakseen epämieluisaa kehitystä, on oivaltava.

Matkallaan monimuotoisuuden maailmaan Kauppinen vierailee metsissä ja soilla, tutkii paahdeympäristöjä, tapaa ihmisiä jokien varrella ja tuntureilla. Kirjan ensimmäinen varsinaisen luku kertoo sirkuista ja etenkin yhdestä jo Suomesta hävinneestä sirkusta. Kultasirkku katosi Suomesta selittämättömästi. Laji menetetttiin vaikka sen elinympäristöissä ei ollut tapahtunut nähtäviä muutoksia. Muuttolintujen kannanvaihtelut tai häviämiset eivät aina johdu sen pesimisympäristöjen tilanteesta, vaan vaara vaanii niitä muuttoreittien varrella. Katoaminen on usein monen tekijän summa, mutta se voi olla lopullinen. Entä sitten ne muut lajit. Seuraavien lukujen pääosassa on uhanalainen laji, jonka kohtalonkysymys on, mitä sen vaatimalle elinympäristölle on tapahtumassa ja pärjäääkö se enää kauan. Kauppinen pohtii asioiden tolaa itseksensä, yhdessä tutkijoiden kanssa ja jututtamalla paikallisia asukkaita. Autenttiset keskustelut tutkijoiden ja paikallisten kanssa ovat kirjan parasta antia, sillä niistä saatavia tietoja ei voi lukea mistään toisesta lähteestä.

Minä pidin eniten *Taimen*-luvusta, joka on ehkä tasapainoisin osa kirjaa. Siinä taimenen kohtalo kietoituu paikallisten ihmisten kohtaloihin, joihin taimen ja paikallinen molemmat saivat tahtomattaan sopeutua; hyvinvoinnin lisääntyminen kantoi raskaan veron syrjäseutujen asukailta. Ylä-Kainuun Emäjoen tarina on kertomus kokonaisuudesta valuma-alueesta, joka joutui muutoksen kouriin viimeistään sähköyhtiöiden ja laajenevan metsätalouden aikakaudella. Niin taimenen kuin paikallisten oli väistyvä ja niiden elämänmeno muuttui lopullisesti.

Kenelle Juha Kauppinen kirjoitti kirjansa? Luulen että hän kirjoitti sen ensi sijaisesti itselleen. Kirjoitettuaan jo vuosikautia luonnosta ja ympäristöstä hän ei oikein vielääkään käsittänyt

tarpeeksi hyvin mitä luonnon monimuotoisuus on. Se on perusasia ja se pitää ymmärtää jos haluaa kirjoittaa luonnon monimuotoisuuden häviämisestä. Kauppinen puhuttaa itseään ja vastailee itselleen esittämiin kysymyksiin joita ei varsinaisesti esitetä. Samalla hän tulee omien pohdintojensa kautta selventäneeksi myös lukijalla mistä monimuotoisuudessa on kysymys, mitä se on ja miksi sitä pitää suojella. Ajoittain synkkäkin yksipuhelu päättyy johtopäätökseen: ”Luonnon monimuotoisuuden hupenemisen luonteen ymmärtämiseksi on *todella käsitettävä* asioita”. Kauppinen on huolissaan ja siksi kirja on paatoksen, eetoksen ja logoksen – siinä järjestyksessä – sekoitus. Kirjan voi ymmärtää myös pamfletin omaisena hätähuutona saada lukija ”todella käsittämään asioita”. Luku-urakkaa haittaa (liian) nopeat siirtymät aiheesta toiseen, toisinaan epäselväksi jää tarkoitetaanko nyt populaatiota, lajia vai ekosysteemiä. Kauppinen pohdintaa luonnehtii myös pienten anekdoottien ja tietohippusten sirottelu tarina lomaan. Nämä punaisen langan ulkopuolelta otetut lisähuomautukset katkaisevat toisinaan aiheen kehittelyn ja johtavat lukijan pois aiheesta.

Kauppinen luonnonsuojeluvetoimuksessa on toiveikkuutta, mutta syvällisemmät yhteiskunnalliset pohdinnat hän jättää pois. Kirjailijan kannanotot ovat tyyppillistä luonnonsuojelupuhetta ja yleistä keskustelua aiheesta, tiedetään jo varsin hyvin miten nyt pitäisi toimia. Ratkaisumallit on olemassa. Kirja tarjoaa aloittelevalle luonnonystäväälle ehkä liikaa yksityiskohtia ja saattaa satureoida lukijan, asiaan hyvin perehtyneelle kirjassa ei ole joitakin mielenkiintoisia yksityiskohtia lukuun ottamatta uutta tietoa. Mutta kaikille niille, jotka ovat tiedostaneet luontokadon merkityksen ja tulleet huolestumaan sukupuutoista, kirja tarjoaa aimo annokset tarpeellista perustietoa lajikadosta ja perusteluita miksi huolestumiseen on todella aihetta.

Nykypäivän maailmassa luonto ja sen lajipaljous on niin monen uhkatekijän kohteena samanaikaisesti, ettei siitä voi kirjoittaa tai se-

littää lukijalle kokoavasti yhdessä tai kolmesakaan kirjassa. Riittää kun ymmärtää mitä monimuotoisuus on, että luonto on tällä hetkellä suuressa vaarassa ja meidän on ryhdyttävä suojelemaan sitä, vaikka se maksaisi meille osan meidän ihmisten suurella vaivalla hankitusta hyvinvoinnista. Me ihmiset emme ole täällä yksin. Siitä Juha Kauppinen yrittää vakuuttaa meidät kirjallaan. Mielestäni hän onnistuu siinä.

Toinen matka

Heräämisiä – kuinka minusta tuli luonnonsuojelija

Juha Kauppisen seuraava matka luonnonsuojelun maailmaan suuntautuu häneen itseensä. Toimittaja Kauppinen oli tullut aprikoimaan tärkeää kysymystä: millainen luonnonsuojelija hän itse oli, oliko hän oikea luonnonsuojelija lainkaan. Kirja on hyvin henkilökohtainen ja kertomuksen suurin herääjä on kirjailija itse. Toimittaja, luontotoimittaja myös, yrittää pitää eteisyyttä käsittelemiinsä aiheisiin ja pyrkii puolueettomuuteen aiheen käsittelyssä. Mutta onko objektiivisuuden vaatimus luontotoimittajalle liian vaikea edellytys. Tätä Kauppinen alkoi selvittää sukeltamalla luonnonsuojelun historiaan ja etsimällä vastauksia eilisestä. Hän toivoi löytävänsä vastaukset tutustumalla henkilöihin, jotka olivat laittaneet itsensä aktiivi-

sesti likoon ja ryhtyneet toimintaan luonnon puolesta. Miksi heistä tuli aktivisteja ja millä perusteella. Mikä saa ihmisen ryhtymään puolustamaan luontoa. Ja voiko myös kirjoittamalla puolustaa luontoa. Kirja esittelee luonnonsuojelijoita konfliktien takana, ihmisiä, joita luonnontuho eri muodoissaan kohtasi ja miten he siihen joutuivat alistumaan tai alkamaan toimimaan rakastamansa luonnon puolesta.

Kauppinen matkaa lijoelle, Vuotokselle ja Kollajalle, jonne suunniteltiin tekoaltaita, joita ei vielä ole perustettu; hän leirityy Talaskankaalle ja jututtaa metsäluonnon puolustajia, isänmaan petteureita, joiden ansiosta metsä edelleen Talaksellakin huojuu. Koijärvellä suojeltiin linnut, mutta oliko kysessä sittenkin vastalause kulutussyheiskuntaa kohtaan, yhteiskuntakritiikkiä, joka ilmeni aktivismina ja suorana toimintana järven lintujen puolesta kuivatushanketta vastaan. Tai Natura, joka liikutti koko suomalaista yhteiskuntaa ja pisti kysymään missä kulki luonnonsuojelun raja.

Minusta lijoen tarina oli yksittäisistä luontokamppailuista paras. Sekin tarina kerrotaan paikallisten asukkaiden ja vapaan lijoen puolustajien selittämänä. Luonnon häviämisen kokee tuntuvimmin omissa nahoissaan silloin kuin se tapahtuu käden ulottuvilla, lähialueilla ja tutuissa maisemissa, jossa uhkaava muutos merkitsee vanhan elämäntavan loppua tai itselle tärkeän luonnon häviämistä. Kun syntyy menetyksen uhka, syntyy myös valmius asettua puolustusasemiin. Puolustautuminen voi merkitä loputonta paperisotaa virkavaltaa kohtaan, kirjelmointia ja puheita, kuulluksi tulemistä silloinkin kun kaikki perustelut luonnon puolesta on jo käytetty; puhetta vaikka kuuroille korville. Tai sitten barrikaadille nousua mieltä osoittamalla, estämällä hakkuita ja kahliutumalla kaivinkoneeseen. Ihminen voi pitää luonnosta vaikka loputtomasti omissa oloissaan, mutta kun jokin näkymätön raja ylittyy, alkaa toimiminen luonnon puolesta. Kuten Reino Kalliola joskus totesi, hiljaa soiva herätyskello ei herätä nukkuva, luonnon puolesta toimiva on ääni-

torvi joka ravistelee meidät kaikki valveille.

Luonnonsuojelu ei ole koskaan ollut Suomen kansaa yhtenäisesti liikuttava voima, vaan luonnonsuojeluun ryhtyminen on aina ponnistanut ruohonjuuritasolta, se on yksilöistä lähtevää toimintaa. Siitä huolimatta yksilöiden joukkiot ovat saaneet suuria luonnonsuojelutekoja aikaan. Kauppinen kertoo elävästi näistä yksilöistä, jotka itseään säästämättä ovat tehneet kaikkensa estääkseen luontoa tuhoavia hankkeita, joilla ei tunnu tulevan koskaan loppua. Vain harvat jaksavat vuosikausien viivytystaistelua yhtiöitä, maakuntaliittoja ja virkamiehiä vastaan. Silti monia merkittäviä luonnonsuojeluvoittoja on saatu heidän ansiostaan. Toistaiseksi Luonto-Liiton entiset jäsenet saivat aikaan suurimman muutoksen suomalaisessa luonnonsuojelukentässä vuonna 1967, jolloin Suomen luonnonsuojeluyhdistys vallattiin ja alkoi uusi ympäristönsuojeluun suuntautunut ajanjakso. Muutos ei koskenut vain luonnonsuojeluliikettä, vaan samoista nuorten joukoista ponnisti esiin myös maamme ensimmäiset kehittyvän ympäristöhallinnon virkamiehet. Se oli suuri yhteiskunnallinen askel oikeaan suuntaan.

Aatteellisesti kirjan mielenkiintoisin luku on *Heräämisen anatomia*. Tässä Kauppinen yrittää ratkaista kysymyksen miksi luonnonsuojelu on yksilölle tärkeä, joskus elintärkeä. Luonnonsuojelu – tai mikä tahansa elämäntapamuutoksen syy – alkaa havahtumisesta, huomaamisesta. Kun yksilö käsittää räikeän oikeudentuntoa loukkaavan tapahtuman tai teon tai ajautuu konfliktiin itsensä kanssa, oman omantuntonsa kanssa, havahtuminen voi johtaa yhteiskunnalliseen aktivoitumiseen. Toisinaan tietämättömyys, jopa väärä tieto, on voinut ollut este asioiden käsittämiseksi. Tietämättömyyttä yritetään poistaa valistuksella vaihtelevin tuloksin. Aikoinaan useimmat suomalaiset eivät tienneet miten laajoja Lapin hakkuut oikein olivat, mutta kun kuvat Lapin metsättömistä metsistä (etelän ihmisen eräkirjojen nostalgisista kairoista ja erämaista) tulivat yleiseen tietoon, alettiin

kysellä hakkuiden perusteluja ja paheksua Metsähallituksen toimia valtion metsissä.

Kauppinen pohtii myös, miksi hän ei ole ollut aktivisti kuten monet hänen haastattelemansa ihmiset. Hän on kokenut kirjoittamisen aina tärkeäksi ilmaisumuodoksi ja halunnut kirjoittaa juttuja luonnosta. Vähitellen hän huomasi luonnosta kirjoittelun vaillinaiseksi, koska siihen liittyvä yhteiskunnallinen juonne jäi usein liian ohueksi, puutteelliseksi, vaikka yhteiskunnallisilla asioilla oli aina liittymäkohta luontoon. Asia vaivasi häntä. ”Eikö puhdas luonto ja ympäristö, niiden olemassaolon turvaaminen ole juuri elintärkeintä realismia. *Elintärkeintä realismia.*” Hän ryhtyi sivustaseuraajasta aktivistiksi, aktiiviseksi kynän ja kielenkäyttäjäksi.

Puolivuosisataa sitten luonnonsuojeluinnotus alkoi aina vakavasta luontoharrastuksesta, mutta nykyään vastarinta luonnon puolesta ja elämäntapamuutokset alkavat lukemalla lehtiä. Lehdistä selviää karmaisevia ja jokapäiväisiä uutisia luonnon vääjäämättömästä ja usein peruuttamattomasta hävittämisestä. Siis lukemalla kirjoituksia. Eihän näin voi olla -ajattelu alkaa saada kannattajia. Pentti Linkola totesi usein, ettei hänen kirjoittelustaan ole ollut mitään hyötyä. Hänen kirjoituksensa eivät ehkä muutaneet yhteiskuntaa Linkolan mieleiseksi, mutta hänen kirjoituksensa ovat jättäneet jälkensä lukuisten ihmisten ajatteluun. Linkolan näemyksillä on ollut kantoa myös luonnonsuojelutyöhön. Tässä katsannossa Juha Kauppinen on aktivisti omalla hienolla tavallaan; kaikkien ei tarvitse kahliutua metsäkoneeseen, jonkun on osattava kirjoittaa siitä.

Kauppinen kirjoittaa koko ajan rivien välissä ihmisten luontosuhteesta, mutta hän ei itse pohdi mitä se on, vaikka ”herääminen” tarkoittaa tietynlaisen luontosuhteen syntymistä tai sen muutosta yksilön ajattelussa. Syntyykö ihmisen toiminnallinen suhde luontoon vihas-ta, pettymyksestä vai turhautumisesta. Mistä syntyy ymmärrys tai käsitys, oletukset tai uskomukset, tieto, joka johtaa tarpeeseen suojella jotain joltakin jotain toista varten. Onko luon-

tosuhde sama asia kuin myötätunto, kunnioitus tai hengenheimolaisuus tai yhteenkuuluvuus. Onko luonnonsuojelu humanismia vai luonnontieteellinen välttämättömyys. Kauppinen ei pohdi aatteellisuutta tai oppirakennelmia, joista luonnonsuojelun voisi johtaa kantavana periaatteena, tärkeysjärjestysten muuttajana kuten Kauppinen toteaa. Luonnonsuojelu ei ole sama asia kuin olla luonnonsuojelija, sillä kohteena, objektina oleminen on eri asia kuin olla tekijä, subjektina oleminen. Eroa on siinä, että luonnonsuojelu on jotain mutta luonnonsuojelija tietää mitä sen pitäisi olla. Aktiivinen tai passiivinen toimiminen luonnonsuojelussa tarkoittaa yksilön valitsemia omakohtaista toiminnanmuotoa luonnon hyväksi, ei ole oikeaa tai väärää luonnonsuojelijaa. Luonnonsuojelu on edelleen akanvirrassa uimista ja sivuraiteella oloa, joka näyttäytyy meille toistuvasti yksittäisinä ja irrallisina asiakokonaisuuksina, ei eheänä ja yhtenäisenä maailmankuvana. Kauppinen ei pohdi aatteen ominaisuuksia laajemmin, ja hyvä niin, sillä se on filosofien ja oppihistorioitsijoiden tehtävä.

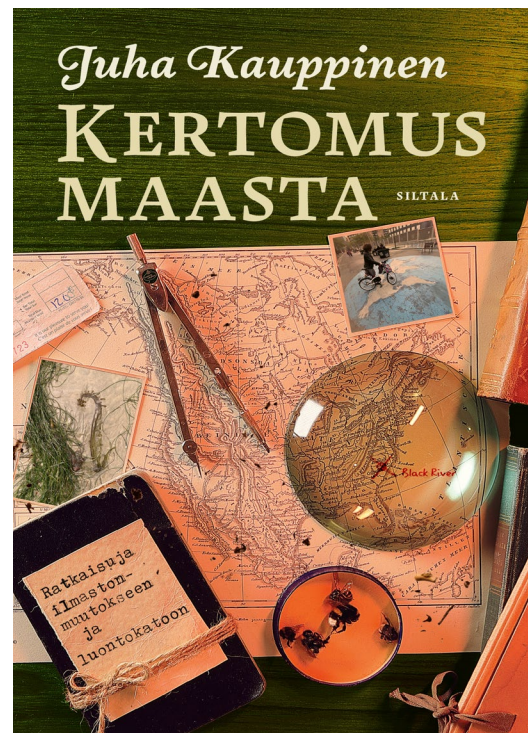
Väestökysymys ja lapset vaikuttaa olevan Juha Kauppinen sokea piste. Hän pitää väestöasiaan (lasten saamista) yksilönoikeus ja -vapauskysymyksenä (merkityksellisyyden kokemisen tunne on inhimillistä), jota se tietenkin on. Lisääntyminen on luonnon perustarve ja elämän jatkuvuuden edellytys ja siten jälkikasvu on myös ihmisyyden keskiössä. Mutta jos asiaa tarkastelee maapallon tasolla, väestökysymys liittyy olennaisesti kaikkeen siihen, mistä Kauppinen kirjoittaa luontokadosta ja ilmastonmuutoksesta. Ihminen muuttaa luontoa ja se muuttuu sitä enemmän ja nopeammin, mitä useammat ihmiset ovat mukana sitä muuttamassa. Maapallon väestökysymys on ikuisuuskyseminen ja se kysyy poliittista pidättyväisyyttä (korrektiutta), mistä syystä aiheesta puhutaan hienotunteisen varovaisesti. Maapallon väestökysymys ratkeaa, jos ratkeaa, YK:ssa tai muilla kansainvälisillä areenoilla, joissa ympäristön tulevaisuudesta päättävät eri-

laisten kulttuurien muovaamat yhteiskunnat ja erilaisissa kehitysvaiheissa olevat kansakunnat yhdessä. Yksilö voi vaikuttaa vain oman elämänsä kulkuun. Elämä on valintoja ympäristön puolesta ja sitä vastaan, kukaan meistä ei voi heittää ensimmäistä kiveä. Kuuluuko kasvavasta öljyntuotannosta huolehtiminen yksilön vaikeiden yritysten tai kansanyhteisön vastuulle?

Kirjassaan *Heräämisiä* Juha Kauppinen lähti etsimään itsestään luonnonsuojelijaa ja lopulta löysi (myönsi) olevansa itsekin luonnonsuojelija. Kaikki Kauppinen luontokirjoittelijana tunnetut tai *Monimuotoisuuden* luettuaan tiesivät vastauksen Kauppinen kysymykseen ilmeisesti. Mutta kirja kannatti kirjoittaa.

Kolmas matka

Kertomus Maasta (vai maasta)

Kertomus Maasta on Juha Kauppinen trilogian kunnianhimoisin ja onnistunein osa. Kirjan otsikko voisi yhtä hyvin olla kertomus maaperästä tai kertomus hiilestä. (Maa pienellä kirjoitettuna on hyvin monitulkintainen sana.) Kauppinen käsittelee kirjassa luontokatoa ja il-

maston lämpenemistä rinnakkain, mutta kirjan pääosa lankeaa kuitenkin hiilelle. Kauppinen selittää hiilenkiertoa ekosysteemeissä (ekosysteemeissä) aluksi oppikirjamaisesti ja kertoo pääpiirteissään miten hiili kulkee maaperän ja ilmakehän välillä loputtomassa kiertoliikkeessä. On olemassa nopeata ja hidasta hiiltä riippuen siitä miten hiili sitoutuu maaperään. Hidas hiili on tärkeä hiili, jos hiiltä halutaan kaapata pois ilmakehästä ja kerryttää sitä maaperään. Tämän luonnollisen, ”ystävällisen” hiilenkierron tarinassa on myös pahis: miljoonia vuosia sitten maaperän uumeniin pakkautunut ja pysyvästi varastoitunut fossiilinen hiili. Nyt ihminen kaikenlaisissa toimissaan vapauttaa tuon luonnonhistorian maaperään kätkemän hiilen ilmakehään. Luonnonsysteemin (Kauppinen viittaa mieluusti Gaiaan) on vastaanotettava tämä ylimääräinen musta hiili ja sopeuduttava uuteen tilanteeseen. Hiilenkierto maapallon mittakaavassa on saanut uuden suunnan ja tätä suunnanmuutosta Kauppinen alkaa selvittää kiertämällä Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa tapaamassa alan johtavia tutkijoita. Ja siitä alkaa suuri hiiliseikkailu, valtava tutkivan toimittajan ponnistus. Eikä turhaan ollenkaan: matkansa varrella lukija saa tietää valtavan määrän uutta ja meille Suomessa perin vierasta asiaa hiilen asemasta maapallon meille vieraisissa ekosysteemeissä. Hiili ei olekaan niin yksinkertainen asia kuin oppikirjassa selostettiin: tutkimalla yksityiskohtia alamme vasta ymmärtää miten olennainen alkuaine hiili on meille eri ekosysteemien asukkaille.

Kauppinen vie lukijan Pohjois-Carolinan suosyppressimetsiin, Coloradoon vuoristoniityille ja Kalifornian matalanmeren meriruohoniityille. Kaikkialla tutkitaan hiilenkiertoa ja kaikilla ekosysteemeillä on tärkeä osa hiilenkierrossa. Myös Suomen metsillä ja soilla ja kaupungeilla jopa. Kauppinen kummeksuu meikäläistä hiilinielukeskustelua ja ennallistettujen soiden kykyä varastoida hiiltä. Kauppinen ei ymmärrä lainkaan, miksi Viiankiaapa pitää uhrata kaivosteollisuudelle, vaikka ilmastonmuutos ei ota pysähtyk-

seen ja Suomen hiilitase on kääntynyt pakka-selle. Asioiden välillä vallitsee ristiriita. Samaan aikaan tapahtuu eliölajien häviämistä, joiden perimmäiseksi syyksi voidaan varmasti nimetä muuttuneet ilmasto-olot. Lajien häviäminen kulkee sivujuonena mukana hiilen tarinassa.

Minuun teki surimman vaikutuksen valtamerten hiilenkiertoa käsittelevät luvut. Näihin lukuihin Kauppinen on onnistunut kasaamaan niin paljon uutta ja hyödyllistä tietoa, että se osa kirjaa on ehdottomasti lukemisen arvoinen, jos ei jaksa kahlata yli 400-sivuista kirjaa kokonaan läpi.

On hämmästyttävää miten paljon istuma- ja jalkatyötä *Kertomus Maasta* on vaatinut. Jo pelkästään tutustuminen kaikkeen kirjallisuuteen on valtava luku-urakka. Kauppinen on löytänyt mielenkiintoisia haastateltavia ja saanut järjestettyä tapaamisia kaukaisille maille ja päässyt tutkijoiden matkassa näiden tutkimusalueille itse näkemään mitä tutkijat siellä tekevät, paikoille joilta tärkeät hiilenkiertoa valaisevat tutkimustulokset ovat kotoisin. Sitten vielä matkajärjestelyt. Kauppinen on valinnut metodikseen valistuneena tietämättömänä olemisen (vaikka hänellä on hyvät pohjatiedot) ja esittää kuuntelijaa, joka selittää kuulemiaan asioita lukijalle. Se on hyvä kerronnallinen tapa: tee yleisiä kysymyksiä ja anna asiantuntijan kertoa, täsmennä ja mene sitten yksityiskohtiin.

Kauppinen kommentoi toistuvasti ihmisen tekemisiä ja osoittaa toimintavirheitä, jotka ovat johtaneet nykyiseen kyseenalaiseen tilanteeseen (joilla on historialliset syyt ja asiayhteydet, joita ei kerrota). Kauppinen olisi voinut antaa haastateltavan spekuloida puolestaan, sen sijaan että itse ryhtyy kertomaan miten vinossa asiat ovatkaan. Nämä huomiot (sinänsä aiheellisia) katkovat tarinankerronnan ja siksi olisin toivonut, että kirjoittaja olisi sijoittanut tämän tekstiaineksen ja asioiden ominpäin tulkinnat keskitetysti lukujen loppuun. Nyt Kauppisen elämäntapaohjeet (lihansyönnin välttäminen tms.) menevät aiheesta sivuun. Omaan ajattelun perustuva synteesi olisi mainio tapa kuroa

yhteen lukujen pääsanoma ja pistää keskustelulle lopuksi kirjoittajan oma leima. Gigatonnit ilmakehässä, sadattuhannet tonnit hiiltä hehtaarilla, prosenttierot hiilessä ja hiiliekvivalentit eivät toistettunakaan avaudu helposti lukijalle. Määrät ja lukusuhteet ovat tärkeitä, mutta miten ilmaista ne sujuvasti ja riittävän laajasti lukijalle, on hyvä kysymys. Minä en pysynyt gigojen enkä ekvivalenttien matkassa mukana.

Kirjan kahden eri asiakokonaisuuden: luontokadon ja ilmastonmuutoksen erottelu ei aina onnistu eikä se ehkä olekaan niin olennaista, koska molemmat maapallon tulevaisuuden uhkatekijät riippuvat olennaisesti toisistaan ja ovat luonnon näkökulmasta sama asia, ei kolkon toiset puolet. Luontokato on tosin paljon muutakin kuin lämpenevä ilmasto, asia joka käy ilmi kirjassa vain sivumennen. Kertovan tietokirjan yksi pulmakysymys on, että tiedolla kerrotussa tarinassa olennaisin asia pitää aina perustella tiedolla, jotta tarinaa voi kuljettaa tiedon varassa. Kirjailija ei voi olettaa, että lukija tietää kaiken, eikä toisaalta voi kertoa kaikkea tietoa lukijalle kaiken aikaa. Esimerkiksi kirjassa mainittujen kohtalonkysymysten suuri kuva (ympäristöpolitiikka ja maailmanpolitiikka) jää hahmottomatta, mutta se olisikin liian laaja kokonaisuus yrittääkään pitää mukana sivuhuomautuksin. Aihe on kirjasarjan kokoinen. On asetettava tarinalle rajat ja joitain on jätettävä pois.

Trilogia on kolme kirjaa

Juha Kauppinen on kirjoittanut trilogiaansa pitkän matkansa luontokadon ja ilmastonmuutoksen epämieluisaan maailmaan. Hän on hyvin perehtynyt aiheeseen ja kirjoittaa asiantuntevasti toisinaan hankalistakin ekologisista ja ilmastotieteellisistä tosiasioista. Hän osaa kirjoittaa kansantajuisesti meille tavallisille lukijoille. Parasta kirjoissa on matkanteko ja matkaan liittyvä seikkailuntunne. Kauppinen teltailee, kuuntelee lintuja, tarinoi, reissuaa, jututtaa, mikä saa lukijan tuntemaan kuin olisi Kauppisen hiljainen matkakumppani. Kaup-

pinen tapaa mielenkiintoisia haastateltavia, mutta ei tyydy vain siteeraamaan oppikirjoja ja keskustelukumppaneitaan, hän on myös hyvin omakohtainen ja kirjoittaa henkilökohtaisista kokemuksistaan kiinnostavalla tavalla. Sellaista on kertova tietokirja parhaimmillaan. Aineiston keruu kirjaan on ollut valtava työ, yhtä työlästä kuin aineiston kerääminen tieteellistä tutkimusta varten. Laaja tietomäärä ja suuri kirjoittamisen into eivät kuitenkaan pääty suureen synteisiin, kokonaisajatteluun, lopputulemaan joka selittäisi syyn matkantekoon, mikä saa epäilemään, että Kauppisen matkanteko on vielä kesken. Tutkiva toimittaja ei malta lopettaa, jokainen kirja viitoittaa tietä seuraavaan aiheeseen.

Kauppinen teki matkansa ja hänestä kuoriutui heränneestä herättelijä. Jos Kauppinen luuli, että luontotoimittajan on oltava puolueeton raportoija, karpäsenä katossa, niin hänen itseanalyysinsä johti tyhjään joukkoon: sellaista objektiivisuutta ei ole olemassa ainakaan luonnonsuojelusta kirjoittavalle. Jokaisella kynään tarttuvalla on syynsä kirjoittaa mistä kirjoittaa. Luontotoimittaja joutuu silmätyksin luonnon uhkakuvien ja vaaratekijöiden kanssa. Hänen on kirjoitettava uhkista ja annettava varoitus: ei kai nyt vaieta voi. Riippuu kirjoitustavasta tulkitanko sanoma logokseksi vai päätökseksi. Molempia tarvitaan.

Kauppisella on valtavasti sanottavaa. Leipätekstin lomaan on lisätty irrallisia lisätietoja ja -huomautuksia. Välillä ajatus virtaa vapaasti, silloin kirjoittaja esittää omia pohdintojaan, joiden punainen lanka ei aina selviä lukijalle, eikä miten lisäys (pari virkettä) liittyvät kokonaiskuvaan. Kaikkien paluuperien selostaminen tarkemmin ei olisi ehkä tarpeenkaan, mutta tietotulva kertoo kirjoittajan tiedonjanosta ja tarpeesta olla selvillä asioiden eri puolista ja ymmärtää asioiden taustoja. Biologia, maantiede ja geologia (yhteiskuntatieteistä puhumattakaan) ovat kuitenkin liian laaja kenttä hallittavaksi yhdessä kirjassa muuten kuin anekdootteina. Itseäni monen aiheen löyhä

yhteys sen historiaan jäi vaivaamaan. Trilogian tarinan kaari on voittopuolisesti 1990-luvun jälkeistä historiaa ja se ulottuu vain ohimennen sitä edeltävään aikaan. Poikkeuksena vain sukellukset luonnonsuojelun historiaan *Heräämissiä*-kirjassa. Vaikka luontokadosta on alettu puhua vasta tämän vuosituhannen aikana, huoli lajeista ja luonnonympäristöistä on ikivanha. Monimuotoisuuden kysymykset ovat vanhempia kuin käsityksemme biodiversiteetistä nyt. Arkkitehdit ja kaupunkisuunnittelijat ovat tutkineet ja yrittäneet ratkoa kaupungistumisen ja autoistumisen ongelmaa jo pitkän aikaa. Nyt on palattu 15 minuutin kaupunkiin ja kaupunkien viherrakennetta parannetaan hyönteisille sopiviksi perustamalla pikku niittyjä takapihoille ja kortteleihin, silti emme ole edelleenkään onnistuneet luomaan viihtyisää kaupunkimiljöötä edes ihmiselle edes Helsingissä.

Juha Kauppinen kertoi olevansa äärrationaalisen maailman vanki, minkä vuoksi hän turhautuu koska ei pääse kirjoittamaan aiheista joista pitäisi. Minusta toimittaja Kauppisella on hyvä mahdollisuus kirjoittaa kirjoihinsa tärkeänä pitämistään aiheista. Toimittaja voi kirjoittaa aiheista laaja-alaisesti ja valita sanottavalleen sellaisen muodon kuin haluaa. Ammattitutkijakin tietää mistä pitää kirjoittaa, mutta tieteellisen työn edellyttämä kapea-alaisuus ja tiukasti aiheessa pysymisen vaatimus sitoo häntä. Tästä

kahleesta toimittaja-kirjailija on vapaa. Itse olen vakuuttunut siitä, että asiaansa perehtyneellä toimittajalla on enemmän sanottavaa lukijalle kuin tutkijalla, joka kompuroi faktatietoihinsa. Kauppisessa on ripaus idealistia ja pidänkin häntä trilogian perusteella lähinnä epäilevänä, mutta hieman toiveikkaana pessimistinä.

Musta orkidea, *Tunturiketku* sekä ilmastonmuutosta käsittelevä Pasi Toivianen *Ilmastonmuutos – nyt* (2007) ovat rakenteeltaan ja kerronnaltaan yhtenäisempiä kuin Kauppinen trilogian teokset. Jo näiden kirjojen aiheenvalinta rajaa käsiteltävien asioiden joukon tiukasti aihepiiriraamin sisäpuolelle ja pitää tarinan koossa. Juha Kauppinen teokset ovat sen sijaan huomattavasti laajempia ja monisäikeisempiä aihekokonaisuuksia ja siksi niiden rajaaminen tiukemmin vaatisi aiheen jäsentelyn toisenlaista järjestämistä ja joidenkin sivupoluille lähteneiden rönsyjen karsintaa. Tai tarvitsisiko sittenkään, ilman niitä emme voisi jäljittää kirjailijan omaa ajattelua, joka on myös yksi tärkeä osa kertovaa tietokirjaa. Eppisten tietokirjojen kirjoittajana Juha Kauppinen lukeutuu ehdottomasti Suomessa eturiviin ja hänen kirjansa lähenevät sopivalla tavalla tutkivaa journalismia.

Toivottavasti Juha Kauppinen valmistele jo seuraavaa kirjaa. Trilogia on näet vain kolme kirjaa.

PASI REUNANEN

Vanha metsä on Juha Kauppiselle ehkä sittenkin kaikista ympäristötyypeistä läheisin luonnonympäristö. Kuva: Heikki Mikkola.